בס"ד

תפילין: רש"י ורבינו תם

בספר אלף כתב (אות תפ"ה) הביא המעשה שכשכתב רש"י פרשיות תפילין היה אז נכדו ר"ת על ברכיו, ודחף את ידו בעת הכתיבה, ועי"ז נפסל הפרשה, ורצה רש"י להוכיחו, ובאותו זמן נכנסה לחדר בתו, אמו של ר"ת, ואמרה לו הניחהו כי בלאו הכי יבוא יום והוא יחלוק על תפילין שלך, והניחו רש"י.

בספר אות מלך (בית חדש, עמ' ס"ס) הובא מה ששח א' מן החסידים, שביום היארצייט של היהודי המלאך זצ"ל עלו לביתו של הרבי מהוסיאטין זצ"ל להתפלל עמו, ואחר התפילה דיברו שם אודות המלאך והרבי ישב ושתק, והנה לאחר זמן פתח פיו, ואמר שהמלאך והבעל התניא היו לומדים בצוותא. ופעם אחת מרוב דבקות בתפילה התעלף המלאך, ושמע הבעל התניא מהחדר הסמוך את הזעקות, ומיד אמר שיניחו עליו תפילין דר"ת, ומיד כשהניחו שב לחיותו. וסיים הרבי מהוסיאטין, שכידוע תפילין דר"ת הם חכמה "והחכמה תחיה את בעליה".

בני יששכר

א צרוף הוי"ה השולט בחודש הזה יההו"י, יוצא מפסוק בראשי תבות יתהלל המתהלל השכל וידע (ירמיה ט כג), וכאשר תתבונן בדברי סרת האריז"ל (פרי עץ חיים שער התפלין פ"ט) בסוד תפלין דרש"י ותפלין דרבנו תם, הנה תפלין דרש"י הוא הוי"ה בפשוטות, המאירה בחודש ניסן, היוצא מפסוק ישמחו השמים ותגל הארץ (תהלים צו יא), ותפלין דרבנו תם הם בסוד צרוף יההו"ה, היוצא מפסוק יתהלל המתהלל השכל וידע. וכתב האריז"ל (שער רוח הקודש פ.) שהתפלין הללו הפה מסוגלים מאד להשגת חכמה, ונראה לי כי הפה בסוד המוחין דאבא חכמה, על כן הצרוף הזה נרמז בפסוק הנ"ל השכל וידוע, כאשר

הקומץ רבה פרק שלישי

והא דאתני עלייהו מעיקרא תד ׳כיצד סודרן קדש לי והי׳ כי יביאך מימין שמע והי׳ אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח והקורא קורא כסדרן: אמר רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות אמר אביי לא אמרן

רש"י

בשל יד לא צריך להו: כיצד סודרן. סדר הנחתן: כאן מימין של קורא כאן משמאלו של בית. כשהקורא עומד כנגד מניח הוי ימינו של זה לשמאל של זה: והקורא קורא כסדרן, כסדר שהן כתובין בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הילכך הא דקתני לעיל קדש והיה כי יילך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא כשהוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו [illegible] קורא כסדרן והא דתנא לעיל [illegible] קדש והיה כי יילך משמאל [illegible] ימין של קורא: החליף. כתובתן:

טור

אורח חיים לה הלכות תפילין

הנחתן בבתים של יד ושל ראש שוין: ⓑ וכדבר זה נפלה מחלוקת בין הגאונים יש מהם סוברים כדברי רש"י ויש מהם כדברי רבינו תם וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל לפי שנחלקו בו גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו דתניא החליף פרשיותיה פירוש שנתן של בית זה בזה פסולין. ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכן בזרוע. לכן ירא שמים יצא ידי שניהם (ט) ויעשה שני זוגות תפילין ויניח שניהם (י) ויכוין בהנחתן באותן שעשויין כתיקונן אליבא דהלכתא בהם אני יוצא ידי חובתי והאחרים הרי הן כרצועות בעלמא. ואין כאן משום בל תוסיף דלא מיקרי בל תוסיף אלא כשעושה חמש בתים: ד ולא יניח שני הזוגות בכיס אחד שהאחד מהם הוא חול ואסור לתתם בכיס של תפילין. אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס שלא יתן של זה בזה. וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל ורבו רבינו מאיר מרוטנבורק ז"ל:

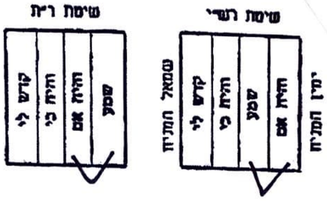

תוספות

כי ולא למבריך הני הגרות לפני כי והני סלמור [illegible] לפני כי ומפרש ר"ת קדש והיה כי יילך מימין של קורא ומשמאל של קורא הוי שמע והיה אם שמע מבפנים [illegible] מה שמלקן וכן פירש רבינו חננאל ובסנהדרין (דף פח.) כל בית הכוסן [illegible] [illegible] כגון קדש והשמע וכן רב האי גאון והיה מניח סימן הויות לאהדדי פי' והיה כי יילך והיה אם שמע פנימיים [illegible] וכן בתשובת הגאונים שכתב ה"ר יוסף טוב עלם [illegible] קורא כסדרן [illegible] כסדר שכתובים בתורה [illegible] מפרש ר"ת [illegible] בתפילין מימין לשמאל [illegible] קודם והיה כי יילך והיה אם שמע [illegible] ובמכילתא משמע כפירוש הקונטרס

שלחן ערוך

הִלְכוֹת תְּפִלִּין סִימָן לד

א (א) *סֵדֶר הַנָּחָתָן בַּבָּתִּים, לְרַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ם: 'קַדֶּשׁ' מִשְּׂמֹאל (ב) הַמַּנִּיחַ בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, וְאַחֲרָיו 'וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ' בַּבַּיִת שֵׁנִי, 'וּשְׁמַע' בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ' בַּבַּיִת הָרְבִיעִי שֶׁהוּא בַּיִת הַחִיצוֹן לִימִינוֹ. (ג) (ג) *וּלְרַבֵּנוּ תָּם, בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ' וּבַבַּיִת הָרְבִיעִי שֶׁהוּא הַחִיצוֹן 'שְׁמַע'. וּמִנְהַג הָעוֹלָם (ד) כְּרַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ם: ב *יְרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא יְדֵי שְׁנֵיהֶם וְיַעֲשֶׂה שְׁתֵּי זוּגוֹת תְּפִלִּין (ה) וְיָנִיחַ (ג) [ג] (ו) שְׁנֵיהֶם, *וִיכַוֵּן בְּהַנָּחָתָם: (ז) בְּאוֹתָם שֶׁהֵם אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא אֲנִי יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתִי וְהַשְּׁאָר הֵם כִּרְצוּעוֹת (ד) (ח) *בְּעָלְמָא, כִּי מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ לְהָנִיחַ שְׁתֵּי תְּפִלִּין וְכֵן בַּזְּרוֹעַ. *וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְכַוֵּן (ט) הַמָּקוֹם וּלְהָנִיחַ (ט) שְׁנֵיהֶם יַחַד, (י) יָנִיחַ (יא) כְּדִבְרֵי הָאֶחָד (יב) שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ [וִיסַלְּקֵם מִיָּד] וְיָנִיחַ הָאֲחֵרִים עַל סְמַךְ בְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה. [וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם] (יג) *לֹא יוּכַל לְהָנִיחַ בְּבַת אַחַת יָנִיחַ שֶׁל רַשִׁ"י וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם וְיִהְיוּ עָלָיו בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, (יד) וְאַחַר הַתְּפִלָּה *יָנִיחַ שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם בְּלֹא בְּרָכָה וְיִקְרָא בָּהֶם (טו) 'שְׁמַע' וְ'הָיָה אִם שָׁמֹעַ': ג *לֹא יַעֲשֶׂה (טז) כֵּן אֶלָּא מִי שֶׁמֻּחְזָק וּמְפֻרְסָם (ו) [ו] (יז) בַּחֲסִידוּת:

רבי עובדיה יוסף זצ"ל

ואלו הרוצים לקיים המצוה כדת, מניחים אותם בזה אחר זה, שלא יכנסו בספק קרקפתא דלא מנח תפלין, ורחמנא ליבא בעי. והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים" ע"כ.

שו"ת וישב הים - הגר"י הלל שליט"א

ד) אולם לדעת הזוה"ק ורבינו האר"י ז"ל חיוב מצות הנחת תפלין הוא בשני הזוגות דרש"י ודר"ת ביחד, ולא משום ספק ומחלוקת כפי שחשבו הפוסקים הפשטנים, אלא דלפי תורת הסוד שניהם אמת ושניהם קודש, וכל זוג מהם מתקן בחינה אחת פרטית שבמצות תפלין. (דתפלין דרש"י הם מוחין דאימא, ותפלין דר"ת הם מוחין דאבא), ושניהם ביחד הם מצוה אחת שלימה. ולכן לצאת ידי חובת מצות תפלין לפי דעת המקובלים צריך בדוקא להניח שני זוגות דרש"י ודר"ת ביחד בבת אחת, וכמו שרמזו לסוד זה רז"ל במ"ש מקום יש בראש ובזרוע להניח שני תפלין. ובכך גורם לייחד שתי הבחינות דאו"א, ולהלביש מוחין דאבא גו מוחין דאימא, ולהמתיק דיני אימא על ידי חסדי אבא, ונעשה תיקון המצוה בשלימות.

ה) אולם לפי דעת הזוהר והאר"י ז"ל אינו יוצא כלל ידי חובת תיקון המצוה בשלימותה אם יניח שני זוגות תפלין דרש"י ודר"ת בזה אחר זה, כי המצוה היא להניחם דוקא ביחד ממש, וכנ"ל. ואדרבא לדעת רבותינו המקובלים, המניחם בזה אחר זה גורם פגם גדול, שמפריד בין או"א, וממשיך מוחין דאבא בגילוי בלי התלבשות וכיסוי המוחין דאימא כאשר מניח של ר"ת לבדם, וגם מגביר דיני אימא בהיות תפלין דרש"י בפני עצמן ללא מיתוק מתפלין דר"ת.

ולכן כל גדולי גאוני המקובלים והפוסקים האחרונים אסרו להניחם בזה אחר זה, ומהם

י) ולאור כל האמור הנה אין נכון כלל להחליף מנהג קהלות הספרדים, במנהגן של מקצת קהלות האשכנזים, ולהניח תפלין דרש"י ודר"ת בזה אחר זה. וזה מכמה טעמים. א) שלא יוצאים בזה דעת האר"י ז"ל שהצריך הנחתם יחד ממש בבת אחת. ב) שגורם בכך כמה פגמים חמורים בעולמות העליונים. ג) כיון שמניחם זה אחר זה מוכיח שכוונתו היא לצאת ידי חובת הספק, ולא לקיים המצוה לפי דעת רבותינו המקובלים, ואם כן, הרי צריך שהעושה כן יהיה מפורסם בחסידות, וכל המניח לשניהם, אפילו זה אחר זה, אם אינו מפורסם בחסידות אינו נמלט מחשש יוהרא, ועובר על פסק מרן בשלחן ערוך. ואין לומר שמאחר שרבים עושים כן אין מעתה חשש יוהרא, דמאחר שעושים בפירוש היפך פסק מרן ז"ל להניחם שניהם אפילו אינם מפורסמים בחסידות, אי אפשר לומר שכיון שרבים טועים בדבר נעשה כהיתר ואין יוהרא, וכנ"ל.

יא) המקיימים מצות הנחת תפלין כדעת האר"י ז"ל בהנחת שני זוגות ביחד, הנה מאחר שמכוונים לצאת ידי חובתם בשני הזוגות כיחד, שאין כאן לא ספק ולא מחלוקת, אלא קיום המצוה בשלימותה ובכל פרטיה הצריכין, לכן אין צריכין לעשות שום תנאי, וכמ"ש לעיל בסיכום (אות ו'). וגם אין נכון לעשות תנאי ולשים דופי באמונתינו באמיתות קבלת האר"י ז"ל מפי אליהו זכ"ל, בלהעלות על הדעת חלילה שכאילו יש צד ח"ו ששיטתו איננה האמת הגמור לאמיתו, ובפרט לאור מ"ש בעניותי בשו"ת וישב הים (ח"א סימן ח', חלק ג' אות ד', ובסימן כ"א אות ד') שקבלנו עלינו דעת האר"י ז"ל בודאות הגמור ולא משום ספק כלל ועיקר.

בספר הזוהר (פ' פנחס דף ת"ח) וז"ל "תפילין דרישא על ראש תפארת, תפילין דיליה כסדר ה' דאיהו קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע, אבל בעלמא דאתי הויות באמצע דאינון ה' ה' ובגין דא אמר הנביא בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי כי אני ה', ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין דאית ברישא אתר לאנחא תרי זוגי דתפלי ודא זכי לתרין פיקודין דאוקמה עלייהו לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות".

[illegible] ←

וזהו ענין ביאור תפילין דר"ת, הנה בזוהר פרשת פנחס בר"מ דף רנ"ח ע"א, וכן במקומות הרבה בתיקונים הוכרו שני אלה הסברות דרש"י ור"ת. ושם אמרו, כי תפילה דר"ת, הם תפילה דעלמא דאתי. ותפילין דרש"י, הם תפילה דהאי עלמא, ולכן תפילין דר"ת הם הויות אהדדי, בסוד שם יההו"ה, היוצא מר"ת "יתהלל ה"מתהלל ה"שכל ו"ידוע.

ודע, כי פ"א שמעתי ממו"ל, כי ענין הפרש שיש ביניהם, הוא תלוי בחקירה, אם נכנסה תחילה עיטרא דגבורה או דחסד, ברישא דז"א. כי כפי סברת רש"י, נכנסת תחילה עיטרא דחסד, שהיא פרשת שמע. ולכן קודמת לוהיה אם שמוע, שהיא עיטרא דגבורה. ולסברת ר"ת הוא להפך.

ואח"כ פ"א שמעתי ממנו באופן אחר וזהו זה הדרך שנבאר עתה בע"ה: ונלע"ד, שזה הדרך, מפרש הדרך הא' הנזכר, ולא פליגי, ושניהם אמת. ובזה נבין דרש"י ור"ת לא פליגי, וב' הסברות הם דברי אלהים חיים, שלא כדברי החושבים שסברא אחת היא האמת, והאחרת בטילה, חלילה מלהאמין דבר זה.

בן איש חי

כב אֵין לְבָרֵךְ עַל תְּפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם אֲפִלּוּ אִם לוֹבְשׁוֹ לְבַדּוֹ, וְהַטַּעַם — מִשּׁוּם דְּמַדְרֵגַת תְּפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם גְּבוֹהָה מִשֶּׁל רַשִׁ"י עַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד, וְיָדוּעַ כִּי רַבֵּנוּ הָאֲרִ"י זַ"ל נָתַן טַעַם שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּכֹחֵנוּ לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר הַנִּשְׁפָּע מִמַּדְרֵגָה שֶׁרוֹמֶזֶת לָהּ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַשִׁ"י. וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם; וְכֵן כָּתַב הָרַמְ"ע שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ, וְכֵן נָהֲגוּ רַבָּנָן קַשִּׁישֵׁי דְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי הָרַב מֹשֶׁה זַכּוּת זַ"ל, שֶׁהֱבִיאָם הַגָּאוֹן חִידָ"א בְּ"מַחֲזִיק בְּרָכָה". סִימָן לד, אוֹת ג.

וְכֵן בְּשֶׁל רֹאשׁ יָנִיחַ שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם לְמַעְלָה מִשֶּׁל רַשִׁ"י, וְגַם הַקֶּשֶׁר דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם יִהְיֶה בָּעֹרֶף גָּבוֹהַּ מְעַט מִשֶּׁל רַשִׁ"י, וְרַק הָרְצוּעוֹת הַיּוֹרְדִים מִן הַקֶּשֶׁר שֶׁבָּעֹרֶף וּלְמַטָּה — תַּעֲבִיר רְצוּעַת רַבֵּנוּ תָּם תַּחַת רְצוּעָה שֶׁל רַשִׁ"י שֶׁתִּתְכַּסֶּה בָּהּ. רֶמֶז לַדָּבָר: "שְׁמָר תָּם וּרְאֵה יָשָׁר" (תהלים לז, לז). וּלְכָל דְּבָרִים אֵלּוּ יֵשׁ טַעַם עַל־פִּי הַסּוֹד, וְאֵין לְשַׁנּוֹת מִזֶּה.

שאלות ותשובות מן השמים

ג. ועוד שאלתי על סדר פרשיות שבתפלין א), וכך היתה שאלתי: אנא המלך הגדול הגבור והנורא חכם הרזים מגלה נסתרות מגיד נעלמות שומר הברית והחסד, הגדל נא חסדך עמנו והיום תנה למלאכיך הקדושים להודיעני את אשר נסתפקנו בסדר פרשיות של תפלין ב) כי יש מחכמים האומרים הויות באמצע ואם החליף פסולות, ויש מחכמים האומרים הויות כסדרן ואם החליף פסולות ג), ועתה מלך מלכים צוה למלאכיך הקדושים להודיעני הלכה כדברי מי, ודברי מי אתה מחבב ד).

והשיבו: אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה. הקב"ה אומר הויות כאמצע ה), וכל פמליא של מעלה אומרים הויות כסדרן ו) והוא אשר דיבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד. וזה כבודו בהיות פרשת מלכות שמים תחילה.

שלחן הלכות תפילין סימן ל"ד הטהור

א כל איש מישראל שיש בו יהדות חייב להניח מן התורה שני תפילין דרש"י ודר"ת, ומי שאינו מניח דר"ת הוא שוטה וגס רוח, אם עושה במזיד ובשאט נפש הוא פושעי ישראל בגוף קרקפתא דלא מנח תפילין:

בספר כתר ראש" שנלקטו בו מנהגי הגר"א מסופר שר' חיים מוולוזין תלמיד הגר"א פנה אל רבו ושאלו, מדוע אין הגאון נוהג להחמיר במצות תפילין ולמה אינו מניח תפילין של רבנו תם? והשיב לו הגאון כך, אם באנו לצאת ידי חובת המחמירים משום ספק, ולהניח תפילין של רבנו תם, אין די בשתי זוגות לצאת ידי הספיקות, עלינו להניח ששים וארבע זוגות. והביא שם החשבון השיטות". ולכן אמר הגר"א, די לנו בתפילין של רש"י שהלכה כמותו.

עוד כתוב שם בכתר ראש, שר' ישראל משקלאוו שמע מפי הגר"א שהיה אומר שיש לו קושיות על שיטת רבנו תם ויקשה לו אותם בעלמא דאתי.

בספר אור חדש (לגר"ש מאלצאן זצ"ל, הובא בהערות על ספר כתר ראש מכון ירושלים ח"א עמ' צ"ד) ביאר דשמא סבר הגר"א דמה שכתב הזוהר, אין כוונתו שרק מי שיניח תפילין דר"ת יקבל שכר לעולם הבא, אלא הוא כעניין שאמרו במחלוקת בית שמאי ובית הלל, שאלו ואלו דברי א"ח, והלכה כב"ה, אבל כדברי ב"ש אין לעשות כלל. וכמ"ש בספרים שאין נוהגין כב"ש משום רום מדרגותיהם שהם ממידת הדין ושם הוא הטוב הצפון לצדיקים. אבל לעתיד לבוא יהיה הלכה כב"ש כי סוף מעשה במחשבה תחילה, וכמ"ש "בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים" וכו' וכעניין זה הוא תפילין דר"ת שהוא דווקא בעוה"ב ששם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, שהוא רומז לתפילין.

בספר ויכוחא רבה[יא] הביא מה שאמר תלמיד הגר"א וז"ל "ובהיותי משמש אותו וכו' שאלתי אותו ע"ז והשיב לי לפי שכתבו התוס' פרק הקומץ, שלדברי הר"ת צריך להניח הפרשיות מושכב ולא מעומד וכו' וא"כ כשיעשה סדר הפרשיות כר"ת ולהעמיד הפרשיות כרש"י לא יהיה התפילין כאחד מהם. ושאלתי אותו על מה שכתב בזוהר ותיקונים להניח ב' זוגות ע"פ סוד, ואמר לי שאינו מדברי הזוהר ולא היה גורס כלל".

באופן אחר כתב בספר כתר ראש (הל' תפילין אות י"ד) שטעם הגר"א שאין להניח תפילין דר"ת הוא משום חששא דבל תוסיף דלא מהני בה כוונה הופכית[יב].

מרדכי

להניח כלל ע"ד הא"ה. ומנהג עלמא כרש"י ורמב"ם וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימינו כותל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים כסדר רש"י ז"ל ורמב"ם:

הערות הגר"ר מרגליות

בימים האחרונים נתגלו במערות א"י שרידים עתיקים מתקופת בית שני וסמוך לה ושם נמצאו תפלין מפלוגת לוחמים של חיל בר כוכבא והפרשיות מסודרות כשיטת הרבינו תם, הרי לנו עדות נאמנה שעוד בתקופה קדומה זו היתה נהוגה שיטה זו. כלומר לא הרבינו תם חידש שיטה שלא היתה ידועה מקודם כי אם הרבינו תם חיזק מנהג אלו שסדרו היות באמצע, וכבר הזכירו קדמונינו שרב האי גאון הניח שתי זוגות תפלין ראה פירוש טהרות המיוחס לו בכלים פי"ח מ"ח. ובנחל אשכול שעל האשכול להראב"ד ח"ב הלכות תפלין סי' כ"ו אות ג כמה רבותי קדמאי שס"ל כשיטה זו וכמה שס"ל כשיטה שניה.

על דרך זו כתב הרבי מהרי"י מקלויזנבורג זצ"ל בהסכמתו לשו"ת דברי ישראל דלעיל, שהעלה העניין, וכתב ז"ל "ויש לציין בזה מה ששמעתי מכ"ק אאמו"ר את הדברים ששמע מזקני הקדוש בעל דברי חיים זי"ע ועכ"י, כששאל לפניו איש אחד איזה תפילין הניחו אנשי דור המדבר ועל אתר השיב שהניחו שני זוגות, ואחר כך שם ראשו לאחוריו כדרכו בקודש וישב כך כשעתיים בדביקות מופשט מחיזו דהאי עלמא, ונתעורר ואמר "אנשי דור המדבר הניחו תפילין דר"ת כי שורש נשמתם חוצבה מאותו מקום שצריך להניח תפילין דר"ת", ומה עמקו הדברים ויסודתם בהררי קודש ברזין עילאין, וגם על פי נגלות התורה אמרתי כבר כמה טעמים בזה" עכ"ל.

יז. יוצא מזה שלכל ג' שיטות אלו שתי זוגות של תפילין היו קיימים מימות משה רבינו. לכן איש חי המצוה היתה להניח שתיהם, אמנם לאחר ההפסק במסירה טעו וחשבו שאין צריך להניח אלא אחד וטעו בסברם לומר שאחד מהם כשר ואחר מהם פסול. לאמונת חכמים היה אחד מהם לחיוב ואחר למצוה מן המובחר. ולאחר ההפסק במסירה היו חושבים שאחד כשר והאחר פסול. כולם היו נמצאים מימות משה רבינו וכולם היו כשרים. המהל' נולדה לאחר הקנת ולהתורה שלמה. רב. על איזה סדר אופן הנחת הפרשיות חחכיו רב.

ובבאר היטב או"ח סי' ל"ד אות ה הביא בשם האריז"ל שאין להניח תפלין דרבינו תם בשבעת ימי אבלות, וראה בס' מאסף לכל המחנות עה"ל תפלין שם אות ל"א. ובס' דברי שאול לאגדות הש"ס מהגרי"ש נתנזון כתב במגילה כ"ז ב תפלין דרש"י נהג בין בארץ בין בחו"ל, תפלין דר"ת עיקר המצוה היא רק בארץ ישראל ובזה יתיישבו הרבה קושיות שהקשו על הר"ת ממה שמצאו בקבר יחזקאל תפלין כשל רש"י לפי שיחזקאל היה בחו"ל על נהר חדקל כו' עיין שם, וראה

לקוטי הלכות (תפלין ה"ה כ"ח - כ"ט) בחשיבות הנחת תפילין דר"ת

בכדי לשבר כח היצר הרע וז"ל בתמצית "רק מי שרוצה לקדש את עצמו בתוספת קדושה הוא צריך להניח גם תפילין דר"ת כדי לקבל הארה גם מהצדיקים הגבוהים הנ"ל שזכו לעלות לתחלת המחשבה ולהמתיק כל הדינים בשרשם ממש וכו' ועל כן כל מי שרוצה לקרב את עצמו להשם יתברך, להמשיך על עצמו תוספת קדושה, צריך להניח תפילין דר"ת, כמו שהזהיר רבנו ז"ל את אנשיו להניח תפילין דר"ת, כי כל ההתרחקות מהשי"ת נמשך מהיצר הרע ששרשו ממדת הדין שנמשך מחלל הפנוי הנ"ל. ועל כן עיקר תוספת קדושה נמשך על האדם על ידי תפילין דר"ת וכו' ועל כן עכשיו בעקבות משיחא בסוף הגלות צריכים ליזהר מאד להניח תפילין דר"ת כמו שהזהירו כל הצדיקים אמיתיים שהיו בימינו, כי עכשיו התגבר הבעל דבר מאד מאד מחמת שרואה שקרוב לבא קצו על כן הוא מתגבר מאד" וכו'.

✤ מאמרי בני יששכר ✤

ויש ענין ליסוד תורה עם תפילין דרבינו תם. צריך שיהיה עוסק בתורה מעוטף בטלית ותפילין, בספר עץ חיים. ובסידור כתב, שיעסוק בתורה בתפילין דר"ת כי הם מוסיפים חכמה והשגה באדם, ידוע סוד התפילין דר"ת גבוהים יותר, ויותר נעלמים מתפילין דרש"י, ובכל פעם שיזכור בעת לימודו נראה לכוין השם הוי"ה הצירוף של הפרשיות דתפילין דר"ת היוצא מראשי תיבות הפסוק יתהלל המתהלל השכל וידוע, או יתוסף לו עי"ז דעת והשכל. תוספת סדרי"א - אות ט ס"ק

להניח תפילין דר"ת בפרהסיא בפני אלו שאין מניחים

צ. סעי' ג', שו"ע, ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שתי זוגות תפילין וכו', לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות וה"ל כבר כמה מאות שנים ויותר קודם לכן שכבר נתפשט המנהג גם אצל בעלי בתים להניח תפילין דרבינו תם, ומעתה שוב אין בזה משום יוהרא, ואפילו נמצא בין ציבור שאין נוהגין להניחם רשאי להניחם, ואין בזה משום לא תתגודדו, וכן אלו הבחורים אשר קבלה ומסורת' בידם להניח תפילין דר"ת רשאים להניחם אף כי המנהג הפשוט אצל בני ארצות המערב והחסידים שלא להניחם אלא מהנישואין ואילך, וכל זה מפני שכשלבוש בתפילין אין ניכר אם הם של רש"י או ר"ת.

ואלא אלו שמניחים ב' הזוגות יחד ראוי במידת האפשר שלא להניחם בפני קהל ועדה אשר אין נוהגים כן או יכסום בטליתם למען לא יהיה ניכר כל כך תראה לעין כל.

הגרמ"פ והאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל

גרסאות שונות הופצו במשך השנים על מנהג הגר"מ זצ"ל, אך סיפור הדברים כך היה כפי ששח הגר"ש גור ארי', דהנה בשנת תשכ"ז הורה הרבי מליובאוויטש זצ"ל על פתיחת 'מבצע תפילין' בו יסייעו לכל מאן דבעי לקנות תפילין במחיר מועט ע"מ להניחן מידי יום. בשנת תשל"ד הורה הרבי זצ"ל על 'מבצע מזוזה', היה זה הר"צ שפריצר שעסק במרץ לטובת העניין, ואף סר לבית הגר"מ פינשטיין זצ"ל ע"מ לבדוק מזוזות ביתו.

והנה בפורים שנת תשל"ז פסק הרבי לחסידיו שבימים אלו דעקבתא דמשיחא חלה החובה להניח תפילין דר"ת כתפילין דרש"י, אזי עלה ברעת הר"צ הנ"ל לעלות בשנית לבית הגר"מ זצ"ל ולשדלו להניח תפילין דר"ת. בהגיעו לבית הגר"מ, אחר ששטח את בקשתו השיב לו הגר"מ כי עד גיל י"ח נהג בהנחת תפילין דר"ת ומסיבות כלשהן הפסיק, אך הוסיף כי מאחר ששמע את דברי הרבי זצ"ל הינו מעוניין לחדש ההנחה, ובתנאי שהרבי הוא זה שימליץ ויורה על סופר סת"ם, ובנוסף שיהא הכתב ב"י ולא האר"י. ואכן אחר התערבות הרבי בעניין הושג הסופר הר"א זירקינד אשר לקח ע"ע שליחות חשובה זו, כבר למחרת היום נקבעה מבית הרבי פגישה בין הסופר לגר"מ זצ"ל בו יקבל הסופר הנחיות ברורות היאך לנהוג, ולאחר יומיים בלבד היו פרשיות התפילין מונחות בבתיהם [בגודל ד' על ד' כמנהג חב"ד, והורה הגר"מ זצ"ל להחליפן בבתים רגילים, משום שחשש שבגודל הבתים הנוכחי אין התפילין בין עיניו ממש].

אודות מעשה זה נכתבה תשובת הגר"מ זצ"ל בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ט') וז"ל בתמצית "עש"ק שקלים תש"מ מע"כ הוד כ"ק הגאון הצדיק מוהרמ"מ שליט"א שניאורסאן האדמו"ר מליובאוויטש. שלום וברכה לעולם. כאשר הודיעו לי בדבר שהוכ"ק גאונו מתענין בדבר קיום מצות תפילין אליבא דר"ת שעלי מצאתי לנחוץ לכתוב תודתי וגם טעמי ונמוקי. הנה בהיותי בליובאן היו לי תפילין דר"ת מהודרין אשר נהגתי ללובשן אחר התפלה אבל התנתי בלא נדר, וכן כאשר באתי לכאן ברחמי שמים לבשתי הרבה שנים כשמצאתי טובים לפי דעתי. והענין הוא דיש חלוק גדול בין תפילין דרש"י שמחוייבין שאף שצריך להדר ביותר שיהיו מהודרין, הא כשליכא אלא תפילין כשרין ואף רק בדוחק מחוייבין ללובשן וכו' אבל תפילין דר"ת מאחר שליכא חיוב אף דספק כלל, דהא נפסק כרש"י וליכא בעלמא שום מקום דיסתפקו לדינא זה איזו מאות בשנים שאף שהיו חולקין בתחלה הודו לבסוף הם או תלמידיהם וכו' טוב לצאת גם שיטת ר"ת אף שכבר נפסק ונתפשט דלא כמותו וכו' וכיון שהוא שלא מצד חיוב דספק ואיזו חומרא מדינא לא נהגתי אלא כשהיו התפילין ברור בכשרותם ובהדורם, אבל כשנעשו עלייהו חששות שלא ברור שאקיים בהו גם לר"ת לא נהגתי. שלכן מאחר שכבר נעשו חששות עלייהו לא הטרחתי להוציאם ממקומי מליובאן שהיה דבר קשה מאד והוכרחתי להניח שם עוד הרבה ספרים שלא הניחו ליקח עמי וגם כתבים שלי לא יכולתי להוציאם משם עמי. וכשבאתי לכאן לא השגתי תפילין דר"ת כאלו המצוין שיהיו לפי דעתי אלא פעם אחד נזדמן לי להשיג תפילין דר"ת ישנים אבל טובים שלבשתים הרבה שנים עד שהוצרכתי לגונזם וכו' וכיון שכן נוהגין הסופרים גם בתפילין דר"ת להניח חלק בסוף פרשה והיה כי יביאך כדי ט' אותיות ובתחלת פרשה והיה אם שמע חלק כדי ט' אותיות לא לקחתי מאלו התפילין דר"ת.

ועתה כאשר הודיעו לי בשם כ"ק הר"ג שליט"א שיש סופר מובהק אצלו שנכון לשלחו אלי ולצוותו שיכתוב עבורי פרשיות דתפילין דר"ת כרצוני הוא דבר גדול מאד, לבד מה שאוכל לקיים גם מצות הנחת תפילין דר"ת כפי מה שנהגתי" עכ"ל.

ואכן לאחר ימים מועטים קיבל הגר"מ מכתב (מובא בספר שמן ששון מחברין ח"ד) מאת הרבי בו הוא מודה לו ומברכו באריכות ימים בזכות התפילין.

הגרי"מ מורגנשטרן שליט"א

מזמן האריז"ל מאיר אור החכמה ומזמן הבעש"ט אור הכתר ובפרט בדור האחרון

ג) ומזמן האר"י התחיל להתנוצץ אור החכמה [illegible] מבהמ"ק השלישי התחיל גילוי סודות התורה שהם בספי' החכמה, ומזמן הבעש"ט התחיל להתנוצץ אור הכתר, בנו' חיזוק ענין התקשרות לצדיקים דבחי' נשמות הכלליות, בחי' יחידה, ואף שסתם ענין התקשרות צדיקים שייך בעיקר לעולם האצילות דשם הוא מקום הצדיקים הבטלים לה', אעפ"כ הבעש"ט עצמו היה בבחי' מרכבה לא"ק בחי' משיח בחי' הכתר, ואח"כ יצאו הימנו ענין כל הצדיקים ממשיכי דרכו דבחי' האצי' (וכמו שמקוצו של יו"ד שבשם הוי"ה דבחי' הכתר יוצא אות היו"ד דבחי' האצי').

ובעת בדור האחרון שבבחי' המלכות רואים בחוש איך שמתנוצץ אור הכתר דהבעש"ט, דלזאת רואים בימינו כ"כ הרבה עובדי ה' שאין די להם להיות מקושר לצדיק ולחסידות מסויימת שאין די בזה לספק אותם ומחפשים ומתעניינים גם באורות דצדיקים אחרים, והוא מחמת שמחפשים כל האורות יחדיו, והוא ענין המלכות המקושרת אל הכתר,

שבת פח.

אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו: דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב

אמר ר"ל עתיד הקב"ה להחזירן לנו שנאמר ופדויי ה' ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם

בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' ט"ו) הביא מה שתמהו תלמידי הגר"א בפני תלמידי הבעש"ט מהא דאיתא בשו"ע שרק המוחזק בחסידות יניח תפילין דר"ת, והיאך אתם מניחים כולם. נענו תלמידי הבעש"ט שמשנת ת"ר נפתחו שערי חכמה ונבקעו מעיינות הקבלה, וכל הרוצה יניח, ואין כאן יוהרא.

דעת הרבי מליובאוויטש זצ"ל (קובץ אגרות הקודש, [illegible]) דמאחר שנפסק שירא שמים יניח תפילין דר"ת, הרי ברור שאלו שמלאכתם מיוסדת על יראת"ש, רבנים ראשי ישיבות משגיחים בישיבה וכו', חייבים להניח. והוסיף עוד שבדורות הקודמים שלא הניחו יש ללמד עליהם זכות שהיה זה מפאת הענוה "אולם כיום כשהמצב הוא שמי שאין לו קאר [מכונית] אינו אדם" ודאי שחייבים כולם להניח תפילין דר"ת.

משנה ברורה

(יד) ואחר התפלה. היינו כדין המבאר לעיל בסימן כה סעיף יג, ולא כאלו החולצין תפלין דרש"י ומניחין דרבנו תם תכף לאחר קדשה של שמונה-עשרה. ובאמת מלבד שעושין שלא כדין המבאר לעיל בסימן כה סעיף יג, גם צריך לכון בתפלת י"ח להש"י, לא לעסק בדבר אחר [פמ"ג]: (טו) שמע והיה

זמן הנחת תפילין דר"ת בתפלה

ומכח כל אלו הטעמים והחששות מצינו חילוקי מנהגים אימתי יניח תפילין דר"ת.

א. יניח התפילין דר"ת אחר תפלת י"ח דלחש, וממתינים מעט שיספיקו הציבור לחלוץ ולהניח התפילין. כ"ה מנהג קאמרנא (שלחן הטהור סי' כ"ה סעי' י"ב).

ב. יחלוץ תפילין דרש"י קודם אשרי ובא לציון, ויניח דר"ת. כ"ה מנהג הגר"ע יוסף זצ"ל וכן הורה הגר"מ מאזוז שליט"א (מקור נאמן ח"ב סי' קס"ה)[ח].

ג. יניח תפילין דר"ת רק עם גמר התפלה. כ"ה משמעות לשון מהרח"ו זצ"ל (שער הכוונות דרוש ו' דציצית דף ד) בהנהגת רבו האריז"ל, עבודת הקודש (קשר גודל סי' ד' סק"ג) שו"ת מהרש"ם (ח"ח סי' י"ב) סידור בעל התניא כף החיים (סי' כ"ה סעי' י"ג)[ט] אבני נזר (על קיצוש"ע, סי' י' אות י"א, בשם ספר נגיד ומצוה) מקור חיים (ארח צדקה סי' כ"ה סעי' י"ג) מנהגי החת"ס (פ"א סי' כ"ב) שו"ת משנת יוסף (ח"ה סי' י"א) כ"ה מנהג בעלזא לעלוב[יא] צאנז (הליכות חיים, סדר היום עמ' רמ"ה) ועוד רבים, ופוק חזי מאי עמא דבר.

ד. הגרי"ש אלישיב זצ"ל (איש על העדה, עמ' ל"ט)[יב] נהג לחלוץ תפילין דרש"י בשעת אמירת שיר של יום ואין כאלקינו, והניח של ר"ת.

אם נמנה לבית הכסא אחר תפלה דלחש, כתב בספר הליכות חיים (תפילין עמ' קי"ב הע' י') בשם הרבי מהרי"י מצאנז בעל שפע חיים זצ"ל דכיון שנחלקו הפוסקים אם יברך שוב על הנחת התפילין אם לאו, נכון שלא יתעטר באותם התפילין, ולכן טוב יעשה אם יניח אז תפילין דר"ת. כן מובא בספר אור חיינו (אודות הרבי בעל האמרי חיים מוויזניץ זצ"ל, עמ' קע"ו) ובשו"ת מנחת דבשי (ח"א סי' י"א).

ובשעת הדחק ממש, כשיודע שאם לא יניחם עכשיו לא יניחם היום כלל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ת"ח) שאין למחות בו אם יניחם בחזרת הש"ץ, שהרי קיבל ע"ע התפילין דר"ת כחיוב. ובפרט בראש חודש, שיש מהפוסקים שהקלו בזה, יעויין לקמן (עמ' קצ"ה).

מסופר (קובץ פארות, ח"א עמוד תקצ"ה) שביקר הגרי"ש כהנמן זצ"ל מפוניבז' אצל הרבי מהרי"א מבעלזא זצ"ל ונסובה השיחה אודות המשיח, קם הרב מפוניבז' ואמר צריכים להכין הרבה זוגות תפילין עבור כל בנ"י, שהרי כולם יחזרו בתשובה, ויצטרכו להרבה זוגות תפילין חדשות, השיב לו הרבי באומרו "כן, בוודאי ובוודאי תפילין של ר"ת".